

Posudek oponentky rigorózní práce

autorka: Mgr. Irena Kurucová

téma práce: Právne postavenie vnútorne presídlených osob a utečencov v medzinárodnom práve

Aktuálnost tématu

Předložená rigorózní práce v celkovém rozsahu 140, resp. 142 stran textu se zabývá problematikou právního postavení vnitřně přesídlených osob a uprchlíků. Autorka se dle názvu zaměřila především na oblast práva mezinárodního, v němž podrobuje zkoumání a srovnání právní postavení obou skupin.

Uprchlictví i problematika vnitřně přesídlených osob jsou aktuální dlouhodobě. Kladla jsem si zpočátku otázku, co může srovnání statusů přinést, pokud to, že postavení obou skupin je diametrálně odlišné, je zřejmé již od první stránky. K právnímu statusu uprchlíka (byť není takto explicitně označen) je vázána řada oprávnění, smluvně je vymezena jeho definice. Vymezení pojmu vnitřně přesídlených osob není zakotveno smluvně, stejně tak ani status. Jsou zde tedy shodné prvky? Jaké? Čemu napomůže jakékoli zjištění? Ke čtení práce jsem proto přistupovala s nemalou zvědavostí.

Co se týče novosti tématu, práce se zabývá oblastí, která je v české literatuře zkoumána zčásti. Uprchlictví je věnována pozornost značná, a to i přes to, že se počet uprchlíků v ČR stále snižuje (resp. nejsou zde již téměř žádní). Existuje zde několik sborníků z konferencí věnovaných pouze této problematice, či několik disertačních prací, resp. z těchto prací vycházejících publikací (práce dr. Molka, či moje). Vnitřně přesídleným osobám není v českém diskursu věnována pozornost až na výjimky téměř žádná (aktuální úvod do problematiky podává konzultantka práce ve skriptu Teorie a praxe azylu a uprchlictví, kterou autorka cituje, byť využívá knihu ve znění předchozího vydání). Porovnáním statusů obou skupin se doposud nikdo nezabýval, z tohoto hlediska se práce jeví slibně.

Z hlediska mezinárodních publikací a výzkumů můžeme shrnout, že téma je předmětem značného zájmu, ale konkrétně porovnání obou v práci zkoumaných statusů větší pozornost, pokud vím, věnována není.

Náročnost tématu

Téma je pro zpracování náročné zejména z důvodu rozsahu zkoumané problematiky a z umění vybrat to podstatné. Náročné je také vyhnout se příliš popisnému stylu. Obojí se autorce daří jen zčásti.

Rozsah a umění vybrat to podstatné mohu ilustrovat na příkladu části věnované uprchlíkům, což je téma, které mi je bližší. Autorka začíná část věnovanou uprchlictví historií, pokračuje rozbořem definice uprchlíka, věnuje se pojmu uprchlík prima facie, otázce principu non-refoulement, a azylu, resp. dalších ochranných institutů. Každá z popsaných oblastí by mohla být samostatným tématem disertace. Autorka se tak věnuje jednotlivým oblastem spíše telegraficky a způsobem naučné příručky, nikoli analytického rozboru.

Rigorozantka také neunikla pasti popisnosti, což je dáno zvoleným rozsahem.

S ohledem na náročnost tématu se ale zároveň úkolu zhostila v zásadě se ctí, vyhledala si velké množství dokumentů a zpracovala problematiku pečlivě, podrobně a se zaujetím.

Kritéria hodnocení práce

Formální stránka:

Práce má všechny formální náležitosti rigorózní práce. Je také čtivá, dobrá je i jazyková úroveň elaborátu, byť podle mého soudu (ovšem mohu soudit jen obtížně) s občasnými pravopisnými chybami. Členění práce je poměrně logické, přesto není jednotící linka zcela jasná. Autorka se obě oblasti snaží pojmut podle shodných kritérií, ale tím, že se rozepisuje i o oblastech, které se srovnáním ne vždy souvisejí, jako čtenářka jsem se ztrácela. Autorka si totiž na začátku práce zhodnotila rozdíly a shody obou oblastí, ale následně hovořila např. o vnitrostátních právních úpravách vnitřně přesídlených osob, aniž by tomuto nastavila zrcadlo v části věnované uprchlíkům. Anebo rozebírala definici uprchlíka v těch částech, kde shoda žádná neexistuje.

Poznámkový aparát hodnotím jako kvalifikovaný.

Cílem práce by mělo patrně být představit problematiku uprchlictví a vnitřního přesídlení a najít shodné rysy a rozdíly (?), což v práci uvedeno není. Autorka se zmiňuje o cíli druhé části práce „reagovat na nové právní instituty, které vznikly v souvislosti s měnicí se podobou masového uprchlictví a rozebrat jednotlivé právní formy ochrany uprchlíků“. Pokud by mělo být posledně uvedené nějak zásadněji zkoumáno, pak práce podle mého názoru nedává smysl, neboť zde není jaké shody či rozdíly popisovat (byť si umím představit, že tím autorka zamýšlela zjistit, zda najde u těchto nových institutů nějaké aspekty, které by se daly porovnat).

Co se týče metodologie, k té se autorka nevyjadřuje, využívá v práci poměrně často popis.

Literatury má autorka méně, než jsem očekávala. Každé z jí probíraných témat je možné opřít o nesmírné množství literatury, kterou s ohledem na rozsah problematiky, který si zvolila, bylo vhodné využít.

Obsahová stránka:

Není mi zcela jasné, co rozumí autorka pojmem „právní postavení“. To bych ráda na úvod diskuse objasnila.

Autorka v práci poměrně často využívá jednotlivosti, řekněme, zajímavé střípky. Tyto střípky vypadají občas jako výsledek náhodného nalezení informace, než analýzy a cíleného hledání. Tyto střípky velice osvěžují text a dávají plastický obraz toho, jak situace vypadá. Občas jsou ale na úkor analýzy a svádí k uvažování o právě takovýchto drobnostech na úkor úvah celkových. V souvislosti se soustředěním se na přílišné množství podoblastí pak autorce zbytečně utíká možnost podívat se ke kořenům, anebo naopak k zastřešení dané problematiky. K některému z pojmů uvede kratší popis, nikoli analýzu, jeden dva střípky, které ale ukazují pouze malý kousek zkoumané problematiky, nicméně daná část zanechává dojem, že takto je téma zpracované, což ale není pravda. Toto je potřeba si uvědomit a při psaní další práce si dávat pozor. Pro čtenáře jsou nicméně zajímavé a z hlediska čtivosti jsou vhodným doplňkem.

Nyní ke konkrétním komentářům. Především nicméně, že práce se mi v mnohém líbí, a oceňuji, že se autorka soustředila na tak obtížné téma.

Na s. 30 a násl. Autorka hovoří o rozdílech a shodných znacích uprchlíků a přesídlených osob. Uvedené bych očekávala na konci, kde by bylo nalezení shod a rozdílů výsledkem jejího zkoumání. Takto nevím, zda jde o předběžné úvahy, které následně autorka koriguje? Kde by ale případné korekce byly zmíněny? V závěru jsou určité náznaky, ale možná málo podrobné.

Na s. 37 autorka uvádí, že se kategorie environmentálních migrantů dostává do popředí v souvislosti s nadměrnou exploatací přírodních zdrojů a znečištěním životního prostředí. Jde o tvrzení, které bych ráda viděla podložené (viz otázka koho za takového migranta považovat, co je důvodem jejich odchodu). Zrovna tato část ilustruje moje hlavní výhrady k práci. Autorka převezme otázky, které ve své studii kladla Laura Westra a nebere v potaz, že jde o jeden z mnoha názorů, dodá k tomu několik tvrzení, často ale nepodložených, poukáže na zajímavosti (v současnosti se intenzivně pracuje na prosazení termínu ekologických migrantů, a to buď v rámci ženevské úmluvy, anebo přijetím nového mezinárodní úmluvy), které ale zrovna v tomto případě nejsou úplně pravdou (co bylo pramenem tvrzení o chystaném prosazení termínu?). Tento model autorka opakuje na mnoha

místech. Vypadá to, jako kdyby si vyhledala na internetu informace (vyhledavač nedá informace všechny, pouze část) a ty využila. Nechci říci, že autorka takto postupovala, práce ale k těmto úvahám svádí. To nic nemění na zajímavosti a čtivosti, jen poukazuje na absenci hloubky, která nakonec působí i menší odbornou využitelnost práce. Autorka takto zkoumá např. otázku ochrany rodinného života přesídlených osob, kde popíše úpravu v Principech, a pak pokračuje příkladem Ugandy. Jaké jsou ale právní souvislosti? Chybí mi zhodnocení a hloubka. O pár stránek dále uvádí právo na vzdělání, kde opět uvádí příklad: „*bezpečnost při cestě do školy je ohrožená minovými poli, ozbrojenými skupinami, anebo sexuálními útoky*“, což je spíše lidskoprávní povzdech bez větší analýzy.

Nebo část věnovaná pojmu uprchlík „prima facie“. Zde autorka hovoří o povaze individualizovaného uprchlictví, které se začalo měnit do formy masovosti. Může mi toto své tvrzení více osvětlit?

Závěrem si dovoluji uvést, že práce splňuje požadavky kladené na rigorózní práce a doporučuji jí k ústní obhajobě.

Otázky k zodpovězení při obhajobě

Při ústní obhajobě doporučuji, aby uchazečka odpověděla na otázky a připomínky obsažené výše v posudku.

Dále by se mohla autorka vyjádřit k tomu, proč je podle mé možné aplikovat Vídeňskou úmluvu o smluvním právu na Úmluvu o právním postavení uprchlíků.

V Praze dne 12. 4. 2014

JUDr. Věra Honusková, Ph.D.